

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-12-12
Otsuse kuupäev	28. juuni 2012
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Henn Jõks, Ott Järvesaar, Lea Laarmaa ja Jüri Pöld
Kohtuasi	Riigilõivuseaduse § 57 lg-te 1 ja 22 ning lisa 1 viimase lause põhiseaduslikkuse kontroll
Menetluse alus	Tallinna Ringkonnakohtu 25. mai 2012. a otsus tsiviilasjas nr 2-10-2569
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks riigilõivuseaduse (RT I, 23.03.2011, 1; RT I, 02.03.2012, 5) § 57 lg-d 1 ja 22 koostoimes lisa 1 viimase lausega osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 639 116 euro 48 sendi tuleb apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867 eurot 47 senti.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Danske Bank A/S Eesti filiaal esitas 18. jaanuaril 2010 Harju Maakohtusse hagi OÜ Boat Residence ja AS (nüüd OÜ) Haltransa vastu 260 155 087 krooni 93 sendi suuruse nõude tunnustamiseks OÜ Fransertal (pankrotis) pankrotimenetluses. Hageja tasus hagiavalduse esitamisel riigilõivu 840 000 krooni (53 685 eurot 78 senti).

2. Harju Maakohus rahuldab 11. mai 2011. a otsusega hagi. Kohus tunnistas hageja 15 977 912 euro 13 sendi suurust nõuet pandiga tagatud nõudena ja 649 028 euro 41 sendi suurust nõuet muu tähtaegselt esitatud tunnustatud nõudena OÜ Fransertal (pankrotis) pankrotimenetluses.

3. OÜ Haltransa ja OÜ Boat Residence esitasid 9. juunil 2011 maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse, milles taotlesid muuhulgas riigilõivu tasumiseks menetlusabi. Tallinna Ringkonnakohus rahuldab 14. novembri 2011. a määrusega menetlusabi taotluse osaliselt ja kohustas apellante tasuma riigilõivu 53 685 eurot 78 senti. Ringkonnakohus võimaldas apellantidel tasuda riigilõiv apellatsioonkaebuse esitamisel kolme võrdse osamaksena kolme kuu jooksul arvates määruse jõustumisest.

4. Apellandid esitasid 12. märtsil 2012 taotluse määrata uuesti apellatsioonkaebuselt tasumisele kuuluva riigilõivu suurus ja 28. märtsil 2012 taotluse tagastada apellatsioonkaebuselt enam tasutud riigilõiv, sest ringkonnakohus kohustas 14. novembril 2011 menetlusabi taotluse lahendamisel apellante tasuma riigilõivu Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. a otsusega asjas nr 3-2-1-62-10 põhiseadusega vastolus olevaks tunnustatud määras. Tegelikult tuleb riigilõivu tasuda 19 173 eurot 49 senti.

5. Hageja esitas 2. mail 2012 taotluse osaliselt tagastada hagiavalduselt tasutud riigilõiv. Tulenevalt Riigikohtu otsusest asjas nr 3-2-1-62-10 on sellise suurusega nõudelt põhiseaduspärane lõiv 19 173 eurot 49 senti (300 000 krooni). Seega tuleb hagejale tagastada 34 512 eurot 15 senti (540 000 krooni).

6. Tallinna Ringkonnakohus jättis 25. mai 2012. a otsusega apellatsioonkaebuse rahuldamata ja maakohtu otsuse muutmata. Ringkonnakohus tunnistas sama kohtuotsuse resolutsiooni p-s 6 põhiseadusega (PS) vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lg-d 1 ja 22 (otsuses ekslikult märgitud lg 20) ning lisa 1 nende koostoimes osas, milles need näevad ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 639 116 euro 48 sendi apellatsioonkaebuselt riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867 eurot 47 senti. Otsuse resolutsiooni p 10 kohaselt tuli resolutsiooni p 5 edastada põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks Riigikohtule. Tallinna Ringkonnakohtu otsus jõudis Riigikohtusse 25. mail 2012.

7. Tallinna Ringkonnakohus parandas 18. juuni 2012. a määrusega vea ringkonnakohtu otsuse resolutsioonis, lugedes õigeks otsuse resolutsiooni p 10 järgmises sõnastuses: „Otsuse resolutsiooni p 6 edastada põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks Riigikohtule.“

TALLINNA RINGKONNAKOHTU OTSUS

8. Riigikohus on tsiviilkolleegiumi 12. aprilli 2012. a määrukses asjas nr 3-2-1-37-12 selgitanud, et Riigikohtu üldkogu ei tunnistanud 12. aprilli 2011. a otsuses asjas nr 3-2-1-62-10 riigilõivuseaduse lisa 1 viimases lauses sätestatud riigilõivu maksimummäära põhiseaduse vastaseks alates üldkogu otsuse tegemisest, vaid selle lause kehtetus laieneb kogu redaktsiooni kehtivuse ajale (1. jaanuar 2009 kuni 31. detsember 2010). Seega ei olnud hagi esitamisel 18. jaanuaril 2010 tasutud riigilõivu suurus põhiseaduspärane.

9. TsMS § 6 järgi tuleb tsiviilasjas teha menetlustoiming toimingute tegemise ajal kehtiva seaduse järgi. Apellandid esitasid apellatsioonkaebuse 9. juunil 2011, mil kehtis uus riigilõivuseadus. Selles oli säilinud sama riigilõivu maksimummäär nagu 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivuseaduse redaktsioonis, mille Riigikohtu üldkogu on tunnistanud põhiseadusega vastuolus olevaks. Iseenesest vastas ringkonnakohtus tasumisele määratud riigilõiv seadusele.

10. TsMS § 179 lg 1 ja § 8 lg 2 koostoimes on apellatsioonkaebust lahendava kohtuotsusega võimalik määrata kaebuselt tasumisele kuuluva riigilõivu suurus eesmärgiga vältida menetlusosaliste ebavõrdset kohtlemist. TsMS § 7 kohaselt on õigusemõistmisel tsiviilasjades pooled ja muud isikud seaduse ja kohtu ees võrdsed. Olukorras, kus samast hagi hinnast arvestatud riigilõivu suurus on hageja jaoks osutunud põhiseadusega vastuolus olevaks ja tal on õigus enamtasutu riigilt tagasi saada, oleks ebamõistlik ja ebaõiglane, kui kostjad peaksid apellatsioonimenetluses ikkagi sama summa tasuma ainuüksi põhjusel, et kaebuse esitamise ajaks on hakanud euro kasutuselevõtu tõttu kehtima uus riigilõivuseadus, mis sisaldab siiski põhiseaduse vastaseks osutunud riigilõivu määra. Võimalusele võtta riigilõivu tagastamise taotluse lahendamisel seisukoht juba tasutud riigilõivu suuruse põhiseadusele vastavuse kohta on Riigikohus viidanud ka tsiviilkolleegiumi 16. mai 2012. a otsuses asjas nr 3-2-1-49-12 (p 14).

11. Alates 1. jaanuarist 2009 on riigilõivuseaduse lisa 1 märgitud riigilõivud püsinud samas määras hoolimata vääringust, milles need on seaduse lisa esitatud. RLS § 57 lg-d 1 ja 22 ning lisa 1 nende koostoimes osas, milles need näevad ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 639 116 euro 48 sendi apellatsioonkaebuselt riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867 eurot 47 senti, tuleb tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks ja jätta PS § 152 lg 1 alusel kohaldamata. Põhiseaduspärane riigilõiv on 19 173 eurot 49 senti.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

Riigikogu

12. Riigikohtu üldkogu on tunnistanud 12. aprilli 2011. a otsuses asjas nr 3-2-1-62-10 põhiseadusega vastuolus olevaks 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud RLS § 56 lg-d 1 ja 19 ning lisa 1 viimase lause nende koostoimes. Kehtivas riigilõivuseaduses on säilinud sama riigilõivu maksimummäär, mis eelmises redaktsioonis on tunnistatud põhiseadusvastaseks. Olukorrale, kus riigilõivumäär, mis eelmises seaduse redaktsioonis oli põhiseadusega vastuolus, kehtib siiski uues redaktsioonis, ei saa mingit asjakohast ja mõistlikku põhjendust olla. Seetõttu on riigilõiv põhiseadusega vastuolus.

13. Põhiseaduskomisjon juhib tähelepanu, et Riigikogu võttis 6. juunil 2012 vastu riigilõivuseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse, millega alandati riigilõivumäärasid mitu korda ning seetõttu ei pruugi kõrgete riigilõivude põhiseadusvastasuse küsimus olla enam asjakohane.

Danske Bank A/S Eesti filiaal

14. Danske Bank A/S Eesti filiaal ei nõustu ringkonnakohtu otsuse resolutsiooni ja põhjendava osa motiividega osas, milles leiti, et nii hagiavalduselt kui ka apellatsioonkaebuselt tasumisele kuuluv põhiseadusega kooskõlas olev riigilõiv on 19 173 eurot 49 senti (otsuse p 72). Sedavõrd intensiivne PS § 15 lg-st 1 ja § 24 lg-st 5 tulenevate põhiõiguste riive ei ole PS §-ga 11 kooskõlas seetõttu, et piirangu eesmärged on võimalik saavutada isiku põhiõigusi oluliselt vähem riivava, ent siiski vähemalt sama efektiivse abinõuga.

15. Ringkonnakohtu otsuse resolutsioon on redaktsiooniliselt ebatäpne, kuna selles tunnistati põhiseadusega vastuolus olevaks RLS § 57 lg 20, mitte lg 22, mis oleks sisuliselt õige.

OÜ Haltransa, OÜ Boat Residence

16. Kehtivad riigilõivumäärad ületavad legitiimsete eesmärkide saavutamiseks vajaliku lävendi, olles muutunud kohtusse pöördumist ja edasikaebamist pärssivaks, mitte aga põhjendamatuid hagisid ja kaebusi ärahoidvaks meetmeks. Praegu kehtivad riigilõivumäärad ei ole vajalikud menetlusosaliste õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu põhimõtte ning menetlusökoonomia tagamiseks.

17. OÜ Haltransa ja OÜ Boat Residence peavad tasuma tsiviilasjas apellatsioonistmes riigilõivu 53 685 eurot 78 senti. Sellise summa nõudmine apellatsioonimenetluse eest on ilmselgelt ebanõistlik. Apellantidel tuleks apellatsioonkaebuse esitamisel tasuda 193-kordne töötasu alammäär ja 64-kordne keskmise brutokuupalga määr, mis kataks õigusemõistmise kulud 77-kordselt.

18. Seejuures on Riigikohus tunnistanud riigilõivuseaduse 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis analoogse sätte põhiseadusvastaseks. Praeguses menetluses ei esine asjaolusid, mille tõttu peaks otsustama teisiti, kui on olnud Riigikohtu senine praktika riigilõivuseaduse lisa 1 viimases lauses sätestatud riigilõivu maksimummäära põhiseaduspärasuse hindamisel.

Õiguskantsler

19. Vaidlustatud sätted on vastuolus PS § 24 lg-s 5 ettenähtud edasikaebeõiguse ning §-s 11 sisalduva proportsionaalsuse põhimõttega. Riigilõivuna 53 685 euro 78 senti tasumise nõue riivab samaaegselt ka muude põhiõiguste ja -vabaduste kasutamist (nt omandiõigust ja ettevõtlusvabadust), mistõttu on riive ka nende kasutamisele intensiivne.

20. Riigilõivu suuruse määratlemisel 2012. a-l võib 2008. a seisuga või nn lähima regulatsiooni põhimõttega võrreldes olla kohasem arvestada Riigikogus 6. juunil 2012 vastu võetud uuendatud riigilõivu määrasid, mille suurused peaksid vastama kaasaja Eesti ühiskonna ja majanduse oludele.

21. Õiguskantsler peab kohaseks, et Riigikohus annab *obiter dictumi* korras selged juhised põhiseaduspärase suurusega riigilõivu määramiseks olukorras, kus Riigikohus on tunnistanud konkreetse riigilõivu põhiseadusvastaseks, või juhiks, kui madalama astme kohus soovib menetlusökonomilisel kaalutlusel jätkata kohtuasja lahendamist põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamisele vaatamata ja tuleks määrata põhiseaduspärase suurusega riigilõiv.

Justiitsminister

22. Vaidlustatud sätted on põhiseadusega kooskõlas. Riigilõivud on kehtestatud menetlusökonomia eesmärgil ja need peavad tagama, et isik kaaluks enne kohtusse pöördumist põhjalikult ressursimahuka kohtumenetluse alustamist. Tsiviilkohtumenetluse eesmärk on tagada lünkadeta hagiõigus isiku oluliste õiguste kaitseks. Hagiõiguse piiramine riigilõivu abil, vältimaks põhjendamatute ja liialdatud kahjunõuete esitamist, on demokraatlikus ühiskonnas lubatud.

23. Riigilõivu üheks eesmärgiks tsiviilasjades on kohtupidamisele tehtavate riigi kulutuste hüvitamine. Tulenevalt sellest, et tsiviilkohtumenetluses on kohtu rolliks õiguskaitse, õigusemõistmine ja õigusrahu pakkumine omavahel kokkuleppele mitte jõudnud pooltele, on põhjendatud tsiviilvaidlustega seotud kulude katmine kohtuasja poolte kohtukuludega, selle asemel et asetada see koormis maksumaksjale.

24. Lõivude kehtestamisega ei piirata isiku õigust pöörduda tema eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks kohtusse ehk isiku õigust tõhusale õiguskaitsele. Tsiviilkohtumenetluse seadustik näeb ette võimaluse vabastada isik täielikult või osaliselt riigilõivu tasumisest riigituludesse ja võimaluse tasuda riigilõiv osamaksetena kindla tähtaja jooksul. Neil juhtudel peab kohus ühtlasi andma eelhinnangu hageja õiguste kaitse vajalikkuse ja olulisuse kohta. Olukorras, kus on olemas õiguslik mehhanism maksejõuetu isiku riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks, ei ole kõnealused riigilõivumäärad ebaproportsionaalselt suured ega riku PS § 15 lg-st 1 ja §-st 32 tulenevaid õigusi.

PÕHISEADUSEGA VASTUOLUS OLEVAKS TUNNISTATUD SÄTTED

25. Riigilõivuseaduse (RT I, 23.03.2011, 1; RT I, 02.03.2012, 5) § 57 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine“ lg-d 1 ja 22:

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.“

„(22) Tsiviilasjas tehtud maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel tasutakse riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohtule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust.“

26. „Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde

RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIL-
KOHTUMENETLUSES (EURODES) (RT I, 23.03.2011, 1 – jõust. 24.03.2011)

[---]

Tsiviilasja hinna puhul üle 639 116,48 euro on riigilõivu täismäär 3 protsenti tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867,47 eurot.“

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

27. Tallinna Ringkonnakohtu 25. mail 2012 tsiviilasjas nr 2-10-2569 tehtud otsuse resolutsiooni p 6 on redaktsiooniliselt ebatäpne osas, milles tunnistati põhiseadusega vastuolus olevaks RLS § 57 lg 20. Viidatud säte reguleerib riigilõivu tasumise kohustust apellatsioonkaebuse esitamisel halduskohtumenetluses. Ringkonnakohtu lahend on tehtud tsiviilkohtumenetluses ja kohtuotsuse resolutsiooni punktiga 6 tunnistati riigilõivuseadusega põhiseadusega vastuolus olevaks osas, milles see nägi ette lõivu tasumise apellatsioonkaebuselt tsiviilkohtumenetluses. Tallinna Ringkonnakohtus pidas põhiseadusega vastuolus olevaks mitte RLS § 57 lg-t 20, vaid lg-t 22. Viimane reguleerib tsiviilasjades apellatsioonkaebuselt riigilõivu tasumise kohustust.

28. Riigikohtu üldkogu tunnistas 12. aprilli 2011. a otsuses asjas nr 3-2-1-62-10 põhiseadusega vastuolus olevaks 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; RT I 22.12.2010, 1) § 56 lg-te 1 ja 19 ning lisa 1 viimase lause alusel tsiviilasjas hinnaga üle 10 000 000 krooni apellatsioonkaebuselt makstava riigilõivu (maksimummäär 1 500 000 krooni, st 95 867 eurot 47 senti). Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 1. novembri 2011. a otsusega asjas nr 3-4-1-17-11 põhiseadusega vastuolus olevaks riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 17.03.2011, 1) lisa 1 viimases lauses märgitud ja 1. jaanuarist kuni 23. märtsini 2011 kehtinud riigilõivu määra, mida tuli apellatsioonkaebuselt tasuda tsiviilasja hinna puhul üle 639 116 euro 48 senti (10 000 000 krooni). Põhiseadusvastaseks tunnistatud riigilõivuseaduse lisa 1 riigilõivu maksimummäär oli sel perioodil 36 088 eurot 35 senti suurem kui kohtuasjas nr 3-2-1-62-10 põhiseadusvastaseks tunnistatud ja enne 1. jaanuari 2011 kehtinud lõiv.

29. Praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas on küsimuseks, kas põhiseadusega on kooskõlas alates 24. märtsist 2011 kehtivas redaktsioonis riigilõivuseaduse lisa 1 viimases lauses ette nähtud, apellatsioonkaebuselt tasumisele kuuluva riigilõivu määr. Kehtiva riigilõivuseaduse lisa 1 redaktsioonis on riigilõivu maksimummäära vähendatud. See määr on suuruselt sama 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivuseaduse lisa 1 viimase lause alusel apellatsioonkaebuselt tasumisele kuulunud riigilõivuga, mille Riigikohtu üldkogu on tunnistanud põhiseadusega vastuolus olevaks. Erinev on üksnes vääring.

30. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 20. juuni 2012. a otsusega asjas nr 3-4-1-10-12 põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks kehtiva riigilõivuseaduse § 57 lg 1 koostoides lisa 1 viimase lausega osas, milles tsiviilasjas hinna puhul üle 639 116 euro 48 senti tuleb hagiavalduselt tasuda riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867 eurot 47 senti. Seega on kehtiva riigilõivuseaduse lisa 1 viimase lausega kehtestatud maksimummääras riigilõiv tunnistatud põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks hagiavalduselt tasumisele kuuluv osas. RLS § 57 lg 22 järgi tasutakse tsiviilasjas tehtud maakohu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust. Oleks mõeldamatu rakendada viidatud riigilõivuseaduse normi selliselt, et määrata apellatsioonkaebuselt tasutav riigilõiv riigilõivuseaduse lisa 1 viimase lause järgi, mis on tunnistatud hagiavalduse esitamisel tasutava riigilõivu osas põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks.

31. Kolleegium on seisukohal, et praeguses menetluses ei esine asjaolusid, mille tõttu peaks otsustama teisiti. Seetõttu ei ole ka praeguses asjas asjassepuutuv riigilõiv põhiseadusega kooskõlas. See ei ole vajalik abinõu, piiramaks edasikaebõigust menetlusökonoomia ja õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärgil.

32. Kolleegium tunnistas põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 15 lg 1 p 2 alusel põhiseaduse §-dega 24 lg 5 ja 11 vastuolus olevaks ja kehtetuks riigilõivuseaduse (RT I, 23.03.2011, 1; RT I, 02.03.2012, 5) § 57 lg-d 1 ja 22 koostoimes lisa 1 viimase lausega osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 639 116 euro 48 senti tuleb apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867 eurot 47 senti. Riigilõivuseaduse uue redaktsiooni jõustumine alates 1. juulist 2012 ei tähenda seda, et praeguses asjas ringkonnakohtu määratud riigilõiv oli põhiseadusega vastuolus.

33. Danske Bank A/S Eesti filiaal on tõstatanud küsimuse, kas Tallinna Ringkonnakohtu 25. mai 2012. a otsuses tsiviilasjas nr 2-10-2569 hagiavalduselt määratud riigilõiv 19 173 eurot 49 senti on põhiseaduspärane.

34. Kolleegium märgib vastuseks hageja esitatud küsimusele, et põhiseaduslikkuse järelevalve asjana on Riigikohtule esitatud Tallinna Ringkonnakohtu 25. mai 2012. a otsuse p 6 järgi RLS § 57 lg-d 1 ja 22 koostoimes lisa 1 viimase lausega osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 639 116 euro 48 senti tuleb apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867 eurot 47 senti. See oli norm, mille ringkonnakohus tunnistas põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata. Need olid praeguses asjas PSJKS § 9 lg 1 mõttes asjassepuutuvad sätted. Kolleegium jätab seetõttu Danske Bank A/S Eesti filiaali väited hagiavalduselt määratud riigilõivu põhiseadusega vastuolu kohta tähelepanuta.

Märt Rask

Hendrik Põld

Ott Järvesaar

Lea Laarmaa

Jüri Põld

RIIGIKOHUS
 KOOPIA õige
 Piret Lehemets
 Riigikohtu sekretär
 "28." 06- 2012